

PAIGEO

PALLAS ATHENE INNOVATION AND GEOPOLITICAL FOUNDATION

Xi Jinping délkelet-ázsiai körútja

Eszterhai Viktor – Klemensits Péter

PAGEO Kutatóintézet - POLICY BRIEF – 2018. 12. 06.

2018. november 16-21. között Xi Jinping, a Kínai Népköztársaság elnöke délkelet-ázsiai körútja során meglátogatta Pápua Új-Guineát, Bruneit és a Fülöp-szigeteket, valamint részt vett az Ázsiai és Csendes-óceáni Gazdasági Együttműködési Fórumon (APEC). A kínai elnök útjának legfőbb célja az ország regionális kapcsolatrendszerének további erősítése volt, amelynek az egyre nyíltabbá váló kínai-amerikai geopolitikai versengés adott különös jelentőséget. Az APEC csúcstalálkozó rávilágított arra, hogy a két nagyhatalom mennyire különbözőképpen látja saját globális szerepét, és ízelítőt adott arról, hogy miként képzeli el a régió jövőjét. Xi útja során az érintett, stratégiai szempontból fontos államokban Kína nagyvonalú beruházásokkal és kereskedelmi lehetőségekkel igyekezett erősíteni a kínai befolyást, amely egyszersmind az USA aktívabb regionális katonai jelenlétére adott válaszként is felfogható.

- Xi Jinping délkelet-ázsiai útja Kína regionális vezetői ambícióit tükrözi, de egyszersmind válasz volt az Egyesült Államok aktívabb térségbeli szerepére is
- Amint azt az APEC csúcsertekezlet is bizonyítja, a növekvő feszültség miatt, mindkét nagyhatalom látványosan igyekszik a kis országokat megnyerni magának, míg a másik külpolitikáját erőteljes kritikával illetik
- Kína gazdasági segítségnyújtással, a globalizáció, a szabadkereskedelem és a multilateralizmus elősegítésével igyekszik támogatókat szerezni, míg az USA továbbra is elsősorban biztonsági garanciákat ígér
- Peking a délkelet-ázsiai és a csendes-óceáni térségben a 21. századi Új Tengeri Selyemút kezdeményezéshez kapcsolódóan nagyvonalú beruházásokkal és kereskedelmi lehetőségekkel igyekszik a kisebb államok kegyeit megszerezni és ezzel párhuzamosan az amerikai befolyást csökkenteni
- A kisebb államok többsége továbbra sem szeretne nyíltan oldalt választani
- Pápua Új-Guinea, Brunei és a Fülöp-szigetek egyaránt üdvözlöttek a kínai terveket, a bilaterális partnerség megerősítését
- Peking és Manila egyezménye a dél-kínai-tengeri nyersanyagforrások közös feltárásáról hosszú távon eredményezheti a konfliktus Kína számára előnyös rendezését

Pápua Új-Guinea

Xi Jinping utazásának első állomása Pápua Új-Guinea volt, ahova november 16-án érkezett meg az elnök. A hivatalos látogatás nagy figyelmet kapott, hiszen korábban **kínai elnök még soha nem utazott el a délkelet-ázsiai országba**. Noha Xi útjának legfőbb célja az **APEC csúcsertekezleten való részvétel** volt, de a csendes-óceáni országokkal történő **kapcsolatok megerősítése** is alapvető célt jelentett.

Miután Xi Jinping részt vett a kínai vállalatok által épített új, 6 sávú sugárút megnyitóján Port Moresby-ben, **kétoldalú tárgyalásokat folytatott Peter O'Neill pápuai miniszterelnökkel**, melynek eredményeképpen a felek között több fontos egyezség is született. 1. **Infrastrukturális fejlesztésekre Kína 300 millió dolláros hitelt nyújt Pápua Új-Guinea-nak**, a törlesztések visszafizetése alól pedig 3 évre felmentést kap az ország. 2. **Megközelítően 1,5 mrd dollár értékű kínai befektetésekről is döntöttek**, amelynek nagy részét a kínai üzemeltetésű Ramu nikkel- és kobaltbánya bővítése fogja jelenteni. 3. **A kétoldalú vízummentességről szóló megállapodás** pedig lehetővé teszi a politikusok és diplomaták számára a vízum nélküli beutazást a két országba. 4. Emellett Kína még egy **új egyetem építésére** is ígéretet tett.¹

A hagyományosan Ausztrália érdekszférájába tartozó állam, amely jelentős kőolaj- és földgáztartalékkal rendelkezik, az utóbbi években megerősítette Pekinghez fűződő kapcsolatait. **2018 júniusában Port Moresby csatlakozott a BRI-hez, Kína pedig már 2017-ben 1,9 mrd dolláros fejlesztéseket hajtott végre az országban**, miközben jelenleg is 4 mrd dolláros úthálózat-fejlesztésen munkálkodik.² Mára **a Kínával szembeni adósság meghaladja a 2 mrd dollárt**, ami Pápua Új-Guinea-ban is komoly belpolitikai vitákat kavart, hiszen az ellenzék szerint a kormány adósságcspadába vezeti az országot és kiszolgáltatja Kínának.³ Annak

ellenére, hogy Ausztrália még ma is a délkelet-ázsiai ország legnagyobb segélyezője (2017-ben 546 millió dollár volt)⁴, **Kína gazdasági és politikai térnyerése látványos, az ausztrál pozícióvesztéssel párhuzamosan**.

Az APEC csúcst megelőzően Xi Jinping 7 csendes-óceáni szigetország (Cook-szigetek, Fidzsi, Mikronézia, Niue, Szamoa, Tonga, Vanuatu) vezetőivel is tárgyalt, ahol az előzetes várakozásoknak megfelelően komoly bejelentésekre lehetett számítani, melyek újabb bizonyítékát adták volna a kínai terjeszkedésnek a térségben. Ezzel szemben Xi elnök csupán arról tett említést, hogy **Kína és Vanuatu egyetértési megállapodást kötött a BRI-hez való csatlakozásról**, miközben Tonga is elkötelezte magát a BRI mellett, melynek fejében 5 éves haladékot kapott a 160 millió dolláros adósságának visszafizetésére.⁵

A nagyhatalmak és az APEC csúcs

A kínai sármoffenzíva korlátozott eredményei és a pacifikus térséggel szembeni visszafogottsága arról tanúskodik, hogy bár a csendes-óceáni országok nyitottak a Kínával szembeni szorosabb együttműködésre, **az adósságcspadától való félelem óvatosságra inti őket**, így a Nyugat és Kína közötti egyensúlyozásra próbálnak törekedni. Az elemzők többsége szerint Kína az APEC találkozón sem szerepelt jobban, hiszen **a nyugati országok a csendes-óceáni befolyásért folytatott küzdelemben jóval konkrétabb ígéretekkel álltak elő**. Az Egyesült Államok, Ausztrália, Japán és Új-Zéland vállalta Pápua Új-Guinea elektromoshálózatának kiépítését célzó beruházások finanszírozását **1,7 mrd dolláros költséggel**,⁶ melynek következtében 2030-ra 70%-ra nőne a lakosság áramhoz való hozzáférése a jelenlegi 13%-ról. Meglepetésként hatott, hogy az **USA csatlakozott Ausztráliához a Manus-szigeten lévő Lumbrum haditengerészeti bázis közös fejlesztését célzó tervekhez**, aminek hasznosítása iránt korábban Kína is érdeklődést mutatott. **Vanuatu esetében Ausztrália a**

rendőrség megerősítését is támogatja, miközben a Csendes-óceán-Ausztrália kártya bevezetése a politikusok ausztráliai beutazásának könnyítését szolgálja. Ausztrália emellett a csendes-óceáni iskolák és egyházi szervezetek számára is számos ösztöndíjprogrammal állt elő. A legnagyobb jelentősége viszont annak az ausztrál bejelentésnek volt, ami 2 mrd dolláros tőkével létrehozott egy infrastrukturális bankot, ami kifejezetten a csendes-óceáni államok számára kínál kedvező konstrukciós kölcsönöket.⁷ Mindezek azt bizonyítják, hogy az USA és szövetségesei erejükhöz mérten megpróbálják korlátozni Kína regionális befolyását, ahogy azt a Trump-kormányzat külpolitikája mindennél jobban alátámasztja.

Xi beszéde

Köszönhetően annak, hogy a csúcstalálkozón a legmagasabb szinten képviseltette magát, Kína lépéselőnybe került az USA-val szemben. Xi Jinping elnök jelenléte azt tükrözte, országa elkötelezett az APEC, a házigazda Pápua Új-Guinea és a többi csendes-óceáni sziget iránt. Ráadásul Kína az APEC csúcstalálkozót megelőzően 1,3 milliárd dollárt adott a csendes-óceáni szigeteknek, azon belül is 590 millió dollárt a csúcstalálkozónak otthont adó Pápua Új-Guineának.⁸

Xi beszédjének központi eleme a Trump-adminisztráció kereskedelmi háborút kikényszerítő politikájának a kritikája volt, élesen elutasítva a protekcionizmust, az unilateralizmust

és globalizáció-ellenességet.⁹ A kínai elnök nem csupán a Világkereskedelmi Szervezet (WTO) fontosságának a megőrzését hangsúlyozta, de kiemelte a Csendes-óceáni régió szabadkereskedelmi övezetté (FTAAP) való átalakításának a fontosságát. Mindez szöges ellentétben áll a Trump-adminisztráció törekvéseivel, melynek egyik szimbolikus eleme a Transz-csendes-óceáni Partnerségi Megállapodás (TTP) felmondása volt, közvetlenül Trump elnöki beiktatását követően.

Xi korábbi beszédjeihez hasonlóan élesen kritizálta az amerikai külpolitika hidegháborús időkre jellemző, nullösszegű játszma szerinti felfogását. Kijelentette, hogy „senki sem rendelkezik azzal a joggal, hogy megakadályozza a fejlődő országokban élő embereket abban, hogy jobb életet élhessenek”, utalva arra, hogy az USA nemzetbiztonsági dokumentuma Kína további fejlődésének a korlátozását amerikai érdekként azonosította. Mindezzel Peking nem csupán saját érdekeit igyekezett védeni, de egyúttal az USA morális vezető szerepét is megkérdőjelezte, mivel indirekt módon utalt arra, hogy más fejlődő országok is járhatnak úgy, mint Kína. Hasonlóan, Xi kiállt a kutatás-fejlesztés és technológiai vívmányok alkalmazásának egyenjogúsága mellett is, bírálva az USA azon törekvését, hogy akadályozza Kína iparfejlesztési tervét, a „Made in China 2025”-öt.

Immár hagyományosnak számító elemként Xi ismét hitet tett a politikai rendszerek változatossága mellett, amely azon túl, hogy válasz volt a kínai politikai berendezkedést kritizáló nyugati hangokra, a régió számára az érték-alapú amerikai külpolitika bírálatát is jelentette.

Míg Xi kiállt a szabályokon alapuló nemzetközi rend mellett, a globális kormányzás megreformálásának a sorozatos említése jól tükrözte, hogy Peking a nemzetközi politikában

továbbra is szabályalkotó szereplőként kíván viselkedni. Xi kiemelte, hogy Kína felemelkedése lehetőséget jelent a világ számára, egyúttal azonban hangsúlyozta, hogy mindez kihívásokkal is jár. A mérsékelt hangvétel jól illeszkedik az elmúlt hónapokban tapasztalható visszafogottabb kínai külpolitikába, amely részben a hazai és a külföldi kritikákra megfogalmazott válaszként is felfogható. Xi továbbá védelmébe vette a külföldön erősen bírált „Egy övezet egy út” kezdeményezést, elutasítva azon kritikákat, miszerint az aláássa az USA globális szerepét, valamint, hogy a projektek megvalósítása a kisebb államokat adósságcsapdába taszítja.

Az amerikai reakció

Mike Pence beszédében mindenekelőtt megismételte Trump elnök 2017-ben az APEC csúcstalálkozón bevezetett Indo-Pacifikus térség koncepcióját.¹⁰ A „kiterjesztett régió” fogalom jól mutatja az amerikai adminisztráció azon törekvését, hogy egyre szélesebb koalíciót hozzon létre Kína körül, ellensúlyozva annak drasztikus felemelkedését. Az alelnök megerősítette az „Amerika első” politikát is, ami a régió államainak azt üzenté, hogy a továbbiakban az USA döntően saját érdekeit tekinti mérvadónak, és sokkal kevésbé hajlandó a közjóra áldozni. Pence hangsúlyozta, hogy az USA kereskedelempolitikájában a „méltányosság és a viszonyosság” elve szerint fog eljárni. Mindez kényesen érinti nem csupán a beszédben nyíltan említett Kínát, de saját regionális szövetségeseit is, melyek többsége kereskedelmi többlettel rendelkezik az USA-val szemben. Bár Pence beszédében pozitív hangon szólt a bilaterális kereskedelmi megállapodásokról, valójában az USA nagyobb súlya és jobb tárgyalási pozíciója miatt ezek megítélése inkább negatív a régióban.

Pekinghez hasonlóan Pence is felhívta a figyelmet arra, hogy az USA gazdasági

szuperhatalomként kiváló lehetőséget nyújt más államok számára (pl. az Egyesült Államok teljes befektetése az indo-csendes-óceáni térségben meghaladja Kína, Japán és Dél-Korea befektetésekének együttes értékét). Kiemelte, hogy Japánnal együttműködve az USA 10 milliárd dollárt fektet be a régió energia-infrastruktúrájába. Mint mondta, az USA befektetéspolitikája a kölcsönös előnyökön alapszik. Ezzel Kínát és az „Egy övezet, egy út” kezdeményezést kritizálta, miszerint infrastrukturális befektetései átláthatatlanok, rossz minőségűek és adósságcsapdába kergetik a kisebb államokat, aláásva azok szuverenitását.

Pence felhívta az államok figyelmét arra, hogy az USA továbbra is garantálja az Indo-Pacifikus térség biztonságát, demokratikus szövetségeseivel együttműködve. Ezzel tudatosítani akarta, hogy hajlandó Kína erősödését ellensúlyozni, fenntartva a tengerek és a légtér szabad használatának jogát, különös tekintettel a Dél-kínai-tengerre, amely fölötti fennhatóságot az elmúlt években Kína egyre erőteljesebben követeli magának. A növekvő amerikai jelenlét szimbólumaként bejelentette, hogy Ausztráliával és Pápua Új-Guineával közösen fejlesztik a Lombrum Haditengerészeti bázist az új-guineai Manus-szigeten. Pence hangsúlyozta, hogy az amerikai külpolitikában az értékek képviselője továbbra is fontos, amelyek védelmére az USA hajlandó áldozni is. Az alelnök az autoritarizmus kritikájával nyíltan a kínai rendszert támadta. Pence megjegyzésével,

miszerint az „Amerika első” politika nem jelenti, hogy „Amerika egyedül” lenne, igyekezett eloszlatni az USA szerepével kapcsolatos bizonytalanságot a régióban.

A Kína és az Egyesült Államok közötti feszültséget mindennél jobban érzékelteti, hogy a találkozó **közös zárónyilatkozatot sem sikerült elfogadni, erre a szervezet 30 éves történetében még nem volt példa.** Kína számára a tervezett nyilatkozatban különösen két pont volt elfogadhatatlan, az egyik, amely a **Világkereskedelmi szervezet megreformálásához kapcsolódóan bírálta Kína „tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatát”, a másik pedig a fenntartható fejlődéshez kötődött.**¹¹ Peking számára az eseményt övező botrány sem jött jól, ami azzal kapcsolatban robbant ki, hogy **Kína erőszakos módon próbálta meg követeléseinek elfogadtatására rábírn** a vendéglátó ország diplomatáit.¹²

Brunei

November 19-én Xi elnök Brunei-ben folytatta körútját, ahol 13 év óta ő az első kínai elnök, aki hivatalos látogatást tett. Hassanal Bolkiah szultán szerint a két ország baráti kapcsolatának új szintre emelését jelentette **a stratégiai együttműködési partnerségről való megállapodás, csakúgy, mint a rendszeres miniszteri szintű dialógust elősegítő bizottság létrehozása.**¹³

A szultánátust elsősorban gazdasági kapcsolatok fűzik Kínához, hiszen Brunei kiemelten támogatja a BRI-projektet, ráadásul Kína az ország gazdaságának diverzifikálása területén is segítséget ígért. Brunei gazdasága alapvetően a kőolaj és földgáz kitermelésre épül, de a készletek kimerülése komoly problémákat okozhat a jövőben, az alacsony olajárak pedig már jelenleg is recessziót idéztek elő. **A Kína által kínált infrastrukturális beruházások, valamint a kereskedelmi forgalom növelése azonban megoldást jelenthet a problémákra nézve.**

A két államfő találkozásánál **aláírásra került egy, a BRI-vel kapcsolatos egyetértési megállapodás, a meglévő mellett viszont újabb projektek indításáról nem határoztak a felek.** A Hengyi Industries és brunei partnere által 2017-ben megkezdett olajfinomító építéséről szóló projekt, amelynek összköltsége eléri a 3,4 mrd dollárt, várhatóan 2019-ben fejeződik be. A másik, közel 500 millió dollár értékű beruházást magába foglaló Brunei-Guangxi Gazdasági Folyosó célja pedig a Muara kikötő rekonstrukciója, valamint egy mezőgazdasági és orvosi park létrehozása.¹⁴

A dél-kínai-tengeri konfliktust illetően Kína és Brunei egyaránt kiállt a magatartáskódex minél hamarabbi létrehozása mellett, továbbá a területi viták **„közvetlen, békés párbeszéd útján történő rendezését” szorgalmazták** a konfliktusban érintett országok részvételével, ami a gyakorlatban a kínai álláspont elfogadását jelenti.¹⁵

Fülöp-szigetek

Xi Jinping útjának utolsó állomását a Fülöp-szigetek jelentette, melynek során november 20-án Manilában fogadta őt Rodrigo Duterte elnök. Kínai államfő utoljára Hu Jintao személyében vett részt hivatalos állami látogatáson a Fülöp-szigeteken 13 évvel ezelőtt. Duterte elnök az elmúlt években már több alkalommal is meghívta Xi Jinping-et, így számára a találkozó létrejötte már önmagában is politikai sikernek tekinthető.

Duterte „független külpolitikájának” és a Kína felé való nyitásnak fontos eleme a 21. századi Új Tengeri Selyemút kezdeményezéshez való csatlakozás és a kínai infrastrukturális beruházások elsősegítése.¹⁶ Az elmúlt években számos megállapodás jött létre a felek között, legutóbb 2018 áprilisában, amikor Duterte hongkongi útja alkalmával közel 9,8 mrd dollár összértékű beruházásokról született megállapodás. Xi Jinping látogatásán pedig az előzetes várakozásoknak megfelelően további

szerződések aláírására lehetett számítani, köztük az ellentmondásos megítélés alá eső dél-kínai-tengeri energiaforrások közös feltárását célzó egyezményel.¹⁷

Összességében Xi látogatása alkalmával 29 szerződést írtak alá a felek, amelyek a gazdasági, védelmi, igazságügyi és kulturális területre egyaránt kiterjednek. A média nagy figyelmet szentelt az olaj- és gázlelőhelyek közös feltárását célzó egyetértési megállapodás aláírásának, hiszen Duterte ellenfelei szerint a Dél-Kínai-tenger közös hasznosításának ígéretével az elnök elárulta a filippínó érdekeket, és legitimizálta a kínai követeléseket, annak ellenére, hogy a hágai Állandó Választottbíróóság 2016-os döntése a Fülöp-szigetek joghatóságába utalta a szóban forgó területet. A filippínó kormány szerint viszont egyedül a Kínával való együttműködés kínál lehetőséget arra, hogy az energiahordozók kiaknázásából részesedjen az ország. Kína számára vitathatatlanul győzelemnek minősül a szerződés megszületése, csakúgy, mint a konfliktus békés rendezéséről szóló közös nyilatkozat, ami teljesen megegyezik a Brunei esetében megfogalmazottakkal.¹⁸

Duterte és Xi megállapodtak a két ország stratégiai együttműködési partnerségének megteremtéséről, aláírtak egy egyetértési nyilatkozatot a BRI-vel kapcsolatban, miközben az egyes projektekről is döntésre jutottak. A korábban egyeztetett első körös beruházások esetében az építkezések határidőre történő befejezését szorgalmazták a felek, miközben a második körös projektek közül zöld utat kapott, többek között a Davao City gyorsvasút, a Mindanao vasút, a Bucana-Davao elkerülőút és a Panay-Guimares-Negros híd.¹⁹

Xi manilai útja összességében a két ország közeledésének és fokozódó partnerségének újabb állomásaként értelmezhető, miközben a találkozóval mindkét államfő elérte célját. Xi

számára az APEC-et követően sikerült helyreállítani Kína nemzetközi presztízsét, a Dél-kínai-tengerrel kapcsolatban pedig sikerült rákényszerítenie akarátát partnerére, miközben a további BRI-projektek révén Kína gazdasági dominanciáját is megerősítette. Duterte szintén elérte, amit akart, nevezetesen a nézeteltérések jegelését (Dél-kínai-tenger), valamint a gazdaságpolitikájának elengedhetetlen részét képező infrastrukturális beruházások folytatását és újabb projektek megindítását. A filippínó államfő számára az ország fejlődését szolgáló egyezmények (mezőgazdaság, munkahelyteremtés támogatása, turizmus fejlesztése) mellett külön politikai nyereség, hogy a terrorizmus elleni küzdelem és a szorosabb védelmi együttműködés mellett Kína határozottan támogatja a drogellenes hadjáratát is.

Összegzés

Xi Jinping délkelet-ázsiai útja híven tükrözte az USA és Kína között zajló geopolitikai vetélkedést. Az egymástól egyre inkább eltérő nagyhatalmi érdekek a régió számára egy hidegháború-szerű forgatókönyv lehetőségét vetik fel, amelyben az országok arra kényszerülhetnek, hogy oldalt válasszanak. Ez a globalizációval ellentétes folyamat fájdalmas választás elé kényszerítené a kisebb államokat, így ezt mindenképpen igyekeznek elkerülni. Az APEC csúcstalálkozó nagyvonalú gazdasági ígéretei előrevetítik a kisebb államok kegyeiért való fokozott versenyt is, ami szélsőséges esetben akár nyomásgyakorlással is kiegészülhet a jövőben. Az amerikai szövetségi rendszer működőképességét az „Amerika első” politika, kiegészülve a kereskedelmi háborúval kapcsolatos félelmekkel, továbbra is gyengíti, nagyobb teret adva Kínának befolyása kiterjesztéséhez.

PAIGEO - Policy Brief

Felelős szerkesztő: Bendarzszevszkij Anton

Szerzők: Bendarzszevszkij Anton, Csenger Ádám, Czirják Ráhel, Eszterhai Viktor, Gere László, Klemensits Péter, Maráczai Fanni, Miklós Katalin, Mogyorósi Alexandra, Polyák Eszter, Róma Ádám, Zoltai Alexandra

Kiadja a Pallas Athéné Innovációs és Geopolitikai Alapítvány ©
HU-1014 Budapest, Uri utca 21.
www.geopolitika.hu

ISSN 2498-7697

Képek forrása

- Borítókép: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/60/APEC_Leaders_Photo_-_Papua_New_Guinea_2018.jpg
- APEC hivatalos weboldala: <https://www.apec.org/>

Jegyzetek

¹ PACKHAM, Ben: Xi raises the influence stakes with \$300m PNG deal. In: The Australian, November 16, 2018 <https://www.theaustralian.com.au/news/world/xi-raises-the-influence-stakes-with-300m-png-deal/news-story/f3b9d326a10af58090453fc11a93892c> (2018.12.03.)

² LATIMER, Cole: From bus stops to bridges: Chinese influence in PNG a 'wake-up' call. In: The Sydney Morning Herald, 14 September 2018 <https://www.smh.com.au/world/oceania/from-bus-stops-to-bridges-chinese-influence-in-png-a-wake-up-call-20180914-p503ro.html> (2018.11.21.)

³ Gary Juffa ellenzéki képviselő szerint országának Malajzia példáját kellene követni, ahol Mahathir Mohamad miniszterelnök több milliárd dollár értékű kínai projektet függesztett fel, azok negatív következményeitől tartva.

⁴ LATIMER

⁵ WALSH, Michael: China's Xi Jinping should have been the star of APEC, but Pacific leaders seem to be 'wising up'. ABC News, 24 November 2018 <https://www.abc.net.au/news/2018-11-24/xi-should-have-been-the-star-of-apec-but-leaders-are-wising-up/10513288> (2018.12.03.)

⁶ SCOTT, Jason – REYNOLDS, Isabel: US, Pacific allies seek to counter China with Papua New Guinea power grid. In: Business Standard, November 18, 2018 https://www.business-standard.com/article/international/us-pacific-allies-seek-to-counter-china-with-papua-new-guinea-power-grid-118111800106_1.html (2018.12.03.)

⁷ WALSH

⁸ LEE, John: China hoped for a soft power win at APEC, instead Xi Jinping left dissatisfied, In: CNN, 2018.10.19., <https://edition.cnn.com/2018/11/18/asia/china-apec-analysis-intl/index.html> (2018.12.11.)

⁹ Full text of Chinese President Xi's speech at APEC CEO summit, Xinhua, 2018. 10.17., http://www.xinhuanet.com/english/2018-11/17/c_137613904.htm (2018.12.10.)

¹⁰ Remarks by Vice President Pence at the 2018 APEC CEO Summit, Port Moresby, Papua New Guinea, 2018.11.16, <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-vice-president-pence-2018-apec-ceo-summit-port-moresby-papua-new-guinea/> (2018.12.10.)

¹¹ WEN, Phillip – BARRETT, Jonathan – WESTBROOK, Tom: APEC fails to reach consensus as U.S.-China divide deepens. Reuters, November 18, 2018 <https://af.reuters.com/article/worldNews/idAFKCN1NN000> (2018.12.03.)

¹² Kína ugyan cáfolta a nyugati sajtóban megjelent híreket, hogy kínai diplomaták erőszakkal jutottak be Pápua Új-Guinea külügyminiszterének irodájába, követelve a zárnyilatkozat megváltoztatását, ugyanakkor tény, hogy a rendőrséget is ki kellett hívni a konfliktus következtében. GIRARD, Bonnie: Papua New Guinea Stands up to China – For Now. In: The Diplomat, November 23, 2018 <https://thediplomat.com/2018/11/papua-new-guinea-stands-up-to-china-for-now/> (2018.12.03.)

¹³ Full text of China-Brunei joint statement. Xinhua, November 19, 2018 http://www.xinhuanet.com/english/2018-11/19/c_137617362.htm (2018.12.03.)

¹⁴ TIEZZI, Shannon: In Brunei, China Woos Rival South China Sea Claimant. In: The Diplomat, November 21, 2018 <https://thediplomat.com/2018/11/in-brunei-china-woos-rival-south-china-sea-claimant/> (2018.12.03.)

¹⁵ Full text of China-Brunei joint statement.

¹⁶ Részletesebben lásd: KLEMENSITS, Péter: Rodrigo Duterte „független” külpolitikája: A Fülöp-szigetek átalakuló külkapcsolatai. PAGEO Geopolitikai Kutatóintézet, december 27, 2016. <http://www.geopolitika.hu/hu/2016/12/27/rodrigo-duterte-fuggetlen-kulpolitikaja-a-fulop-szigetek-atalakulo-kulkapcsolatai/> (2018.12.03.)

¹⁷ CABALZA, Chester: Xi Jinping Capitalizes on 'Rainbow After the Rain' in the Philippines. In: The Diplomat, November 21, 2018 <https://thediplomat.com/2018/11/xi-jinping-capitalizes-on-rainbow-after-the-rain-in-the-philippines/> (2018.12.03.)

¹⁸ TIEZZI, Shannon: China-Philippines Relations: Can the 'Rainbow' Last? In: The Diplomat, November 22, 2018

¹⁹ RANADA, Pia: LIST: Deals signed during Xi Jinping's trip to Philippines. In: Rappler, November 20, 2018 <https://www.rappler.com/nation/217156-deals-signed-during-xi-jinping-visit-philippines> (2018.12.03.)